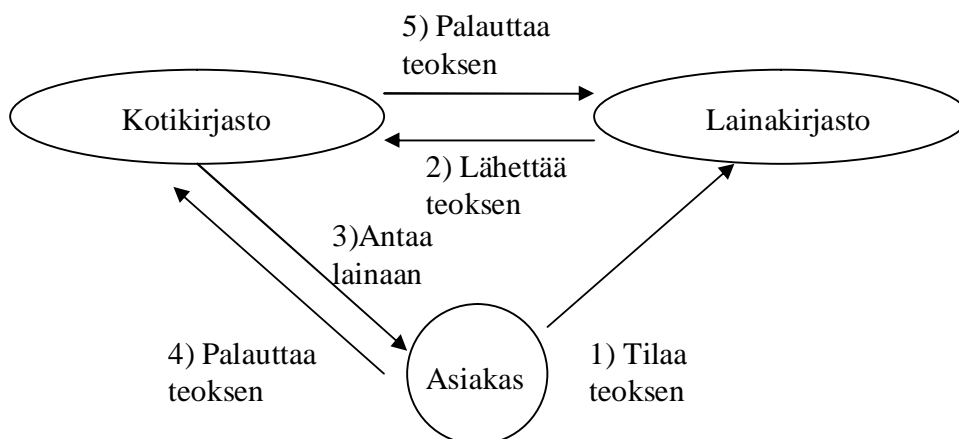

24.8.2005 akm

YHTEISLAINAUKSEN KÄYTTÖÖNOTOSTA

Yliopistokirjastojen neuvosto valitsi kokouksessaan 9.5.2005 työryhmän (Arja-Riitta Haarala, Mirja Iivonen, Ari Muhonen) pohtimaan yhteislainauksen (UB-lainaus) käyttöönottoon tarvittavia yhteisiä päätöksiä. Ryhmä kokoontui 24.8.2005 Tampereella. Pohdinnan tulokset on koottu tähän muistioon.

Työryhmä ehdottaa, että yhteislainaus otetaan käyttöön edesauttamaan asiakastoimista aineistovälitystä yliopistokirjastojen (mukaan lukien Varastokirjasto) välillä seuraavasti (katso kuva 1). Yhteislainauksessa kotikirjaston asiakas kirjautuu lainakirjaston tietokantaan ja tilaa itse tarvitsemansa teoksen. Lainakirjasto lähettää teoksen kotikirjastoon, josta asiakas noutaa sen käyttöönsä. Asiakas palauttaa teoksen käytön jälkeen kotikirjastoon, joka lähettää sen takaisin lainakirjastoon.

Kuva 1. Yhteislainauksen kulku.

Kotikirjasto

- on asiakkaan "oma" kirjasto, josta hän on saanut kirjastokorttinsa
- päättää, mitkä sen omat asiakasryhmät saavat tehdä UB-tilauksen muista kirjastoista
- päättää UB-tilausten rajoituksista omille asiakkailleen asiakasryhmittäin
- antaa kopion asiakkaan asiakastietueesta muiden kirjastojen käyttöön
- tilastoi omien asiakkaidensa UB-lainat.

Lainakirjasto

- omistaa tilattavan teoksen
- päättää, millaiset lainasäännöt pätevät sen antamille UB-lainoille
- päättää, millaiset muiden kirjastojen asiakasryhmät saavat tehdä UB-lainoja
- päättää, mitkä sen kokoelmista ovat mukana UB-lainauksen piirissä.

1. Mukaan tulevat kokoelmat

Kukin lainakirjasto voi itse päättää, mitkä sen omista (Voyagerissa määritellyistä) kokoelmista tulee mukaan yhteislainaukseen. Myös jokaisen lainakirjaston toimipisteen kohdalla voidaan erikseen päättää sen kokoelmien mukaantulosta (esim. tiedekuntakirjastot). Työryhmä suosittaa hakuteosten, kurssikirjojen ja vastaavien rajaamista yhteislainauksen ulkopuolelle.

2. Maksullisuus

Työryhmä suosittaa, että yhteislainasta peritään asiakkaalta palvelumaksu. Järjestelmä ei sinänsä tätä vaadi, mutta maksu tarvitaan kattamaan lainauksesta koituvia kuluja (pakkausmateriaalit, postikulut). Maksun suuruudesta pitää käydä keskustelu. Työryhmä ehdottaa Varastokirjastosta tilattavan lainan palvelumaksuksi 5 euroa ja toisesta yliopistokirjastosta tilattavan lainan palvelumaksuksi hieman alempaa hintaa kuin kaukopalvelumaksu.

Asiakas maksaa palvelumaksun kotikirjastoonsa. Kulut kuitenkin kohdistuvat sekä koti- että lainakirjastoon. Lainatilastojen avulla voidaan perustaa clearing-menetelmä, jolla tulot tasataan kirjastojen kesken.

3. Asiakkaat

Sekä koti- että lainakirjasto voi erikseen päättää, millaiset asiakasryhmät ovat mukana yhteislainauksessa. Kotikirjasto voi myös päättää ryhmäkohtaisesti käytön rajoituksista, eli montako tilausta ja yhteislainaa asiakkaalla saa kerrallaan olla. Työryhmä suosittaa, että yhteislainaus sallitaan kaikille asiakasryhmille ilman rajoituksia. Yhteislainauksen maksullisuus riittää rajoittamaan asiakkaiden intoa hamstrata lainoja.

4. Lainasäännöt

Kukin lainakirjasto voi itse päättää mukaan tulevien kokoelmiensa lainasäännöistä. Järjestelmän käytön kannalta olisi kuitenkin parasta, että yhteislainauksen säännöt olisivat kaikissa kirjastoissa samat. Työryhmä esittää, että yhteislainauksen laina-aika olisi neljä viikkoa ja että laina sallittaisiin uusia yhden kerran.

5. Sanktiot

Asiakas on vastuussa tilaamastaan yhteislainasta suoraan lainakirjastoon. Jos asiakas ei uusi tai palauta lainaa ajoissa, lainakirjasto suorittaa teoksen karhunnan. Viime kädessä lainakirjasto voi todeta teoksen kadonneeksi ja laskuttaa teoksen asiakkaalta omien lainasääntöjensä mukaisesti.

Työryhmä ehdottaa myöhästymissanktioksi sakkomaksua. Kannan perusteena on tasa-arvo. Kun kirjaston omista lainoista peritään sakko, pitää niin tehdä myös yhteislainojen kohdalla.

Sakkojen periminen on ongelma, jota työryhmä ei täysin kyennyt ratkaisemaan. Sakko kirjautuu lainakirjaston järjestelmään. Kotikirjasto ei tätä sakkoa näe, ei myöskään sitä, onko asiakkaan tuoma palautus myöhässä vai ei. Kuitenkin vain kotikirjastolla on

käytännössä mahdollisuus periä sakko, sillä asiakasta ei voi edellyttää matkustamaan lainakirjastoon (mahdollisesti toiselle puolelle Suomea) maksamaan sitä.

Sakon perimiseksi on olemassa ainakin seuraava mahdollisuus:

- kun yhteislaina erääntyy, lainakirjasto lähettää tästä ilmoituksen kotikirjastoon sähköpostitse
- kotikirjasto tiedon ja sakon omaan järjestelmäänsä
- kun laina palautuu, kotikirjasto perii sakon ja poistaa sakkotiedot omasta järjestelmästä
- kotikirjasto lähettää tiedon maksetusta sakosta lainakirjastoon, joka poistaa sen omasta järjestelmästä

Menetelmä ei ole helppo, mutta se on mahdollinen. Mikäli yhteislainauksen volyymi ei kasva suureksi, on kuitenkin oletettavissa, että erääntyneitä lainoja ei ole paljon.

Koska sakon suuruus pitää ilmoittaa toiseen kirjastoon, kyseessä pitää olla kertamaksu. Sakon suuruudesta pitää keskustella, keskustelun pohjaksi työryhmä ehdottaa 3-5 euron suuruista sakkomaksua.

Jos laina katsotaan kadonneeksi, lainakirjasto perii korvauksen suoraan asiakkaalta omien käytäntöjensä ja lainasääntöjensä mukaisesti. Kotikirjasto ei osallistu tähän.

6. Tilastointi.

Voyager kerää yhteislainoista tilastoa vain kotikirjastossa, lainakirjasto ei saa lähettämistään lainoista merkintää. Työryhmä ei näe tässä ongelmia. Yhteislainaa voidaan pitää (kotikirjaston) paikallislainauksena tilastoinnin kannalta.

7. Call slip

Yhteislainauksessa käytetään apuna Voyagerin call slip -modulia. Yhteislainaukseen mukaan tulevan kirjaston pitää ottaa se käyttöön, jos se ei sitä vielä ole tehnyt. Yhteislainauksen käyttöönotto taas saattaa aiheuttaa muutoksia joidenkin kirjastojen call slip -käytäntöihin.

8. Suora paikallislainaus

Yhteislainauksen lisäksi asiakas voi suoraan käydä toisessa kirjastossa ja lainata teoksia omalla kortillaan. Jotta yhteislainaus ei sotkisi paikallislainausa, asiakkaalla pitää olla erillinen kortti jokaiseen käyttämäänsä yliopistokirjastoon. Tämä siis estää toisten kirjastojen korttien aktivoinnin muualle.